Cours de tibétain - groupe lecture - leçon 26

Le sūtra avec lecture analytique

༄༅། །རྒྱ་གར་སྐད་དུ། བྷ་ག་ཝ་ཏི་པྲ་ཛྙཱ་པཱ་ར་མི་ཏཱ་ཧྲི་ད་ཡ། བོད་སྐད་དུ། །བཅོམ་ལྡན་འདས་མ་ཤེས་རབ་ཀྱི་ཕ་རོལ་ཏུ་ཕྱིན་པའི་སྙིང་པོ། །བཅོམ་ལྡན་འདས་མ་ཤེས་རབ་ཀྱི་ཕ་རོལ་ཏུ་ཕྱིན་པ་ལ་ཕྱག་འཚལ་ལོ། སྨྲ་བསམ་བརྗོད་མེད་ཤེས་རབ་ཕ་རོལ་ཕྱིན། །མ་སྐྱེས་མི་འགག་ནམ་མཁའི་ངོ་བོ་ཉིད། སོ་སོ་རང་རིག་ཡེ་ཤེས་སྤྱོད་ཡུལ་བ། །དུས་གསུམ་རྒྱལ་བའི་ཡུམ་ལ་ཕྱག་འཚལ་ལོ།། །

[སྨྲ་ + བསམ་ + བརྗོད་ + མེད་] [ཤེས་རབ་ + ཕ་རོལ་ + ཕྱིན]། །[མ་ + སྐྱེས་] [མི་ + འགག་ས་] [ནམ་མཁ + འི་ + ངོ་བོ་ + ཉིད་]། [སོ་སོ་ + རང་རིག་ + ཡེ་ཤེས་] [སྤྱོད་ཡུལ་ + བ]། །[དུས་ + གསུམ་] [རྒྱལ་བ + འི་ + ཡུམ་] + ལ་ [ཕྱག་ + འཚལ་ + ལོ]།།

སྨྲ་བསམ་བརྗོད་མེད་ non-expressible, pensable ou énonçable • ཤེས་རབ་ vertu de sagesse • ཕ་རོལ་ཕྱིན་ transcendante • མ་སྐྱེས་ non-née • མི་འགག་ས་ non-limitée • ནམ་མཁའ་ espace • ངོ་བོ་ཉིད་ essence même • སོ་སོ་རང་རིག་ཡེ་ཤེས་ sagesse primordiale de sa propre conscience auto-connaissante • domaine d'expérimentation • དུས་གསུམ་ trois temps • རྒྱལ་བའི་ཡུམ་ mère des bouddhas • ལ་ à elle • ཕྱག་འཚལ་ལོ་ rendre hommage

འདི་སྐད་བདག་གིས་ཐོས་པ་དུས་གཅིག་ན། བཅོམ་ལྡན་འདས་རྒྱལ་པོའི་ཁབ་བྱ་རྒོད་ཕུང་པོའི་རི་ལ་དགེ་སློང་གི་དགེ་འདུན་ཆེན་པོ་དང་། བྱང་ཆུབ་སེམས་དཔའི་དགེ་འདུན་ཆེན་པོ་དང་། །ཐབས་ཅིག་ཏུ་བཞུགས་ཏེ། དེའི་ཚེ་བཅོམ་ལྡན་འདས་ཟབ་མོ་སྣང་བ་ཞེས་བྱ་བའི་ཆོས་ཀྱི་རྣམ་གྲངས་ཀྱི་ཏིང་ངེ་འཛིན་ལ་སྙོམས་པར་བཞུགས་སོ། །

[འདི་ + སྐད་] [བདག་ + གིས་] > [ཐོས་པ་] [དུས་ + གཅིག་] + ན། བཅོམ་ལྡན་འདས་ + [རྒྱལ་པོ + འི་ + ཁབ་] བྱ་རྒོད་ [ཕུང་པོ + འི་ + རི་] + ལ་ [དགེ་སློང་ + གི་ + དགེ་འདུན་ + ཆེན་པོ་] + དང་། {བྱང་ཆུབ་སེམས་དཔ + འི་ + [དགེ་འདུན་ + ཆེན་པོ་]} + དང་། །[ཐབས་ + ཅིག་ཏུ་ + བཞུགས་] + ཏེ། [དེ + འི་ + ཚེ་] བཅོམ་ལྡན་འདས་ {[ཟབ་མོ་ + སྣང་བ་] + {[ཞེས་ + བྱ་བ] + འི་ + ཆོས་} + ཀྱི་ + [རྣམ་གྲངས་ + ཀྱི་ + ཏིང་ངེ་འཛིན་]} + ལ་ [སྙོམས་པ + ར་ + བཞུགས་ + སོ]།

འདི་སྐད་ cette parole • བདག་གིས་ moi (acteur) • ཐོས་པ་ entendue • དུས་གཅིག་ན་ à un moment • བཅོམ་ལྡན་འདས་ Baghavan • རྒྱལ་པོའི་ཁབ་ royaume • བྱ་རྒོད་ vautour • ཕུང་པོའི་རི་ montagne de l'amoncellement • དགེ་སློང་གི་དགེ་འདུན་ཆེན་པོ་ là, grande assemblée de saṅgha • et • བྱང་ཆུབ་སེམས་དཔའ་ bodhisattva • de • དགེ་འདུན་ཆེན་པོ་ grande saṅgha • et • ཐབས་ཅིག་ཏུ་བཞུགས་ demeurant ensemble • དེའི་ཚེ་ à ce moment • བཅོམ་ལྡན་འདས་ Baghavan • ཏིང་ངེ་འཛིན་ une absorption • ཞེས་བྱ་བ་ appelée • ཟབ་མོ་སྣང་བ་ "profonde illumination" • en cela • སྙོམས་པར་བཞུགས་ établi en parfait équilibre

ཡང་དེའི་ཚེ་བྱང་ཆུབ་སེམས་དཔའ་སེམས་དཔའ་ཆེན་པོ་འཕགས་པ་སྤྱན་རས་གཟིགས་དབང་ཕྱུག་ཤེས་རབ་ཀྱི་ཕ་རོལ་ཏུ་ཕྱིན་པ་ཟབ་མོའི་སྤྱོད་པ་ཉིད་ལ་རྣམ་པར་བལྟ་ཞིང་། ཕུང་པོ་ལྔ་པོ་དེ་དག་ལ་ཡང་རང་བཞིན་གྱིས་སྟོང་པར་རྣམ་པར་བལྟའོ། །

ཡང་ [དེ + འི་ + ཚེ་] [བྱང་ཆུབ་སེམས་དཔའ་ + {[སེམས་དཔའ་ + ཆེན་པོ་] [འཕགས་པ་ + སྤྱན་རས་གཟིགས་ + དབང་ཕྱུག་]} [ཤེས་རབ་ + ཀྱི་ + ཕ་རོལ་ཏུ་ཕྱིན་པ་ + ཟབ་མོ] + འི་ [སྤྱོད་པ་ + ཉིད་] < ལ་ [རྣམ་པ+ར་ + བལྟ་] < ཞིང་། [ཕུང་པོ་ + ལྔ་པོ་ + དེ་དག་] < ལ་ + ཡང་ [རང་བཞིན་ + གྱིས་] [སྟོང་པ+ར་ + རྣམ་པ+ར་ + བལྟ] འོ། །

ཡང་ encore • དེའི་ཚེ་ à ce moment • བྱང་ཆུབ་སེམས་དཔའ་ bodhisattva • སེམས་དཔའ་ཆེན་པོ་ grand bodhisattva • འཕགས་པ་ noble • སྤྱན་རས་གཟིགས་ Tchenrézi • དབང་ཕྱུག་ puissant • ཤེས་རབ་ཀྱི་ཕ་རོལ་ཏུ་ཕྱིན་པ་ vertu de sagesse transcendante • ཟབ་མོ་ profonde • སྤྱོད་པ་ཉིད་ en l'expérience même • ལ་ part. oblique • རྣམ་པར་ complètement • བལྟ་ regarder • ཞིང་ part. de conjonction། ཕུང་པོ་ agrégat • ལྔ་པོ་ cinq • དེ་དག་ les • ལ་ part. oblique • ཡང་ encore • རང་བཞིན་ nature • གྱིས་ part. instrumentale • སྟོང་པ་ vide • རྣམ་པར་བལྟ་ complètement regardé

དེ་ནས་སངས་རྒྱས་ཀྱི་མཐུས། ཚེ་དང་ལྡན་པ་ཤཱ་རིའི་བུས། བྱང་ཆུབ་སེམས་དཔའ་སེམས་དཔའ་ཆེན་པོ་འཕགས་པ་སྤྱན་རས་གཟིགས་དབང་ཕྱུག་ལ་འདི་སྐད་ཅེས་སྨྲས་སོ། རིགས་ཀྱི་བུ། རིགས་ཀྱི་བུའམ་རིགས་ཀྱི་བུ་མོ་གང་ལ་ལ་ཤེས་རབ་ཀྱི་ཕ་རོལ་ཏུ་ཕྱིན་པ་ཟབ་མོའི་སྤྱོད་པ་སྤྱད་པར་འདོད་པ་དེས་ཇི་ལྟར་བསླབ་པར་བྱ།

དེ་ནས་ [སངས་རྒྱས་ + ཀྱི་+ མཐུ] + ས >། [ཚེ་དང་ལྡན་པ་ + ཤཱ་རི + འི་ + བུ] + ས། [བྱང་ཆུབ་སེམས་དཔའ་ + སེམས་དཔའ་ + ཆེན་པོ་] [འཕགས་པ་ + སྤྱན་རས་གཟིགས་ + དབང་ཕྱུག་] < ལ་ [འདི་ + སྐད་ + ཅེས་] སྨྲས་ + སོ། [རིགས་ + ཀྱི་+ བུ]། [རིགས་ + ཀྱི་ + བུ+འམ་] [རིགས་+ ཀྱི་ + བུ་མོ་] གང་ལ་ལ་ {[ཤེས་རབ་ + ཀྱི་ + ཕ་རོལ་ཏུ་ཕྱིན་པ་ + ཟབ་མོ] + འི་ + [སྤྱོད་པ་ + སྤྱད་པ+ར་+འདོད་པ་]} + དེས་ > ཇི་ལྟར་ [བསླབ་པ+ར་+བྱ]།

དེ་ནས་ ensuite • སངས་རྒྱས་ Bouddha • ཀྱི་ génitif • མཐུ་ force, puissante • ས་ part. ergative། ཚེ་དང་ལྡན་པ་ vénérable • ཤཱ་རིའི་བུ་ fils de Shari ས་ part. ergative། བྱང་ཆུབ་སེམས་དཔའ་ bodhisattva • སེམས་དཔའ་ཆེན་པོ་ grand bodhisattva • འཕགས་པ་ noble • སྤྱན་རས་གཟིགས་དབང་ཕྱུག་ puissant Tchenrézi • ལ་ part. oblique • འདི་སྐད་ cette parole • ཅེས་ part. discours rapporté • སྨྲས་ exprimer, énoncer སོ་ part. finale། རིགས་ཀྱི་བུ་ fils de noble famille། རིགས་ཀྱི་བུ་ fille de noble famille • འམ་ ou • རིགས་ཀྱི་བུ་མོ་ fille de noble famille • གང་ལ་ལ་ qui que ce soit • ཤེས་རབ་ཀྱི་ཕ་རོལ་ཏུ་ཕྱིན་པ་ vertu de sagesse transcendante • ཟབ་མོ་ profonde • འི་ génitif • སྤྱོད་པ་ expérimenter, jouir de • སྤྱད་པར་འདོད་པ་ souhaiter expérimenter ou jouir de (syntagme verbal) • དེས་ cela (agent) • ཇི་ལྟར་ de cette manière • བསླབ་པར་བྱ་ s'entrainer, apprendre།

དེ་སྐད་ཅེས་སྨྲས་པ་དང་། བྱང་ཆུབ་སེམས་དཔའ་སེམས་དཔའ་ཆེན་པོ་འཕགས་པ་སྤྱན་རས་གཟིགས་དབང་ཕྱུག་གིས་ཚེ་དང་ལྡན་པ་ཤཱ་ར་དྭ་ཏིའི་བུ་ལ་འདི་སྐད་ཅེས་སྨྲས་སོ། ཤཱ་རིའི་བུ་རིགས་ཀྱི་བུའམ་རིགས་ཀྱི་བུ་མོ་གང་ལ་ལ་ཤེས་རབ་ཀྱི་ཕ་རོལ་ཏུ་ཕྱིན་པ་ཟབ་མོའི་སྤྱོད་པ་སྤྱད་པར་འདོད་པ་དེས་འདི་ལྟར་རྣམ་པར་བལྟ་བར་བྱ་སྟེ། ཕུང་པོ་ལྔ་པོ་དེ་དག་ཀྱང་། རང་བཞིན་གྱིས་སྟོང་པར། །ཡང་དག་པར་རྗེས་སུ་བལྟའོ། །

[དེ་ + སྐད་ + ཅེས་] [སྨྲས་པ་ + དང་]། [བྱང་ཆུབ་སེམས་དཔའ] [སེམས་དཔའ་ + ཆེན་པོ་] [འཕགས་པ་ + སྤྱན་རས་གཟིགས་དབང་ཕྱུག] + གིས་ > [ཚེ་དང་ལྡན་པ་] [ཤཱ་ར་དྭ་ཏིའི་བུ་] < ལ་ [འདི་སྐད་ཅེས་] [སྨྲས་ + སོ]། [ཤཱ་རི+འི་+བུ་] {[རིགས་ཀྱི་བུ]+འམ་]} [རིགས་+ཀྱི་+བུ་མོ་] [གང་ལ་ལ་] [ཤེས་རབ་+ཀྱི་+ཕ་རོལ་+ཏུ་+ཕྱིན་པ་] [ཟབ་མོ+འི་+སྤྱོད་པ་] [སྤྱད་པ+ར་+འདོད་པ་] དེས་ > [འདི་ལྟར་] [རྣམ་པ+ར་+བལྟ་བ+ར་+བྱ་] སྟེ། [ཕུང་པོ་ + ལྔ་པོ་] [དེ་དག་ + ཀྱང་]། [རང་བཞིན་] གྱིས་ > [སྟོང་པ+ར]། །[ཡང་དག་པ+ར་] [རྗེས་+སུ་+བལྟ+འོ]། །

དེ་ cette སྐད་ parole ཅེས་ dite སྨྲས་པ་ énoncée དང་ et། བྱང་ཆུབ་སེམས་དཔའ་ bodhisattva སེམས་དཔའ་ཆེན་པོ་ grand bodhisattva འཕགས་པ་ ārya སྤྱན་རས་གཟིགས་ Tchenrézi དབང་ཕྱུག་ puissant གིས་ qui ཚེ་དང་ལྡན་པ་ vénérable ཤཱ་ར་དྭ་ཏིའི་བུ་ fils de Shari ལ་ pour, vers, à འདི་སྐད་ཅེས་ cette parole qui a été dite སྨྲས་སོ་ a été énoncée། ཤཱ་རིའི་བུ་ fils de Shari རིགས་ཀྱི་བུའམ་ fils de noble famille, ainsi རིགས་ཀྱི་བུ་མོ་ fille de noble famille གང་ལ་ལ་ qui que ce soit ཤེས་རབ་ཀྱི་ཕ་རོལ་ཏུ་ཕྱིན་པ་ sagesse transcendante ཟབ་མོའི་སྤྱོད་པ་ activité profonde སྤྱད་པར་འདོད་པ་ désirer expérimenter l'activité དེས་ celle-ci qui འདི་ལྟར་ de cette façon རྣམ་པར་ parfaitement བལྟ་བར་བྱ་ faire voir སྟེ། ཕུང་པོ་ལྔ་པོ་ les cinq agrégats དེ་དག་ཀྱང་ eux aussi། རང་བཞིན་ naturellement གྱིས་ de cette façon (instrument) སྟོང་པར་ regarder cela། །ཡང་དག་པར་ parfaitement རྗེས་སུ་བལྟའོ་ voir grandement། །

གཟུགས་སྟོང་པའོ། །སྟོང་པ་ཉིད་གཟུགས་སོ། །གཟུགས་ལས་སྟོང་པ་ཉིད་གཞན་མ་ཡིན། །སྟོང་པ་ལས་ཀྱང་གཟུགས་གཞན་མ་ཡིན་ནོ། །དེ་བཞིན་དུ་ཚོར་བ་དང་། འདུ་ཤེས་དང་། འདུ་བྱེད་དང་། རྣམ་པར་ཤེས་པ་རྣམས་སྟོང་པའོ།

[གཟུགས་སྟོང་པ+འོ]། །[སྟོང་པ་ཉིད་] + [གཟུགས་སོ]། །[གཟུགས་ + ལས་] [སྟོང་པ་ཉིད་] + [གཞན་ + མ་+ཡིན]། །[སྟོང་པ་ + ལས་] + ཀྱང་ {[གཟུགས་ + གཞན་ + [མ་+ཡིན་+ནོ]}། །[དེ་བཞིན་ + དུ་] [ཚོར་བ་ + དང་]། [འདུ་ཤེས་ + དང་]། [འདུ་བྱེད་ + དང་]། {[རྣམ་པར་ + ཤེས་པ་] + རྣམས་} [སྟོང་པ+འོ]།

གཟུགས་ forme སྟོང་པའོ vide། །སྟོང་པ་ཉིད་ vacuité གཟུགས་སོ་ forme། །གཟུགས་ forme ལས་ à partir སྟོང་པ་ཉིད་ vacuité གཞན་ autre མ་ཡིན n'est pas། །སྟོང་པ་ vacuité ལས་ à partir ཀྱང་ aussi གཟུགས་ forme གཞན་ autre མ་ཡིན་ n'est pas ནོ། །དེ་བཞིན་དུ་ de la même manière ཚོར་བ་ sensation དང་ et། འདུ་ཤེས་ perception དང་ et། འདུ་བྱེད་ notion དང་ et། རྣམ་པར་ཤེས་པ་ conscience རྣམས་ pluriel སྟོང་པའོ vide, vacuité།

ཤཱ་རིའི་བུ་དེ་ལྟར་ཆོས་ཐམས་ཅད་སྟོང་པ་ཉིད་དེ། མཚན་ཉིད་མེད་པ། མ་སྐྱེས་པ། མ་འགགས་པ། དྲི་མ་མེད་པ། དྲི་མ་དང་བྲལ་བ་མེད་པ། བྲི་བ་མེད་པ། གང་བ་མེད་པའོ། ཤཱ་རིའི་བུ་དེ་ལྟ་བས་ན། སྟོང་པ་ཉིད་ལ་གཟུགས་མེད། ཚོར་བ་མེད། འདུ་ཤེས་མེད། འདུ་བྱེད་རྣམས་མེད། རྣམ་པར་ཤེས་པ་མེད། མིག་མེད། རྣ་བ་མེད། སྣ་མེད། ལྕེ་མེད། ལུས་མེད། ཡིད་མེད། གཟུགས་མེད། སྒྲ་མེད། དྲི་མེད། རོ་མེད། རེག་བྱ་མེད། ཆོས་མེད་དོ།

[ཤཱ་རི+འི་ + བུ་] དེ་ལྟར་ [ཆོས་ + ཐམས་ཅད་] [སྟོང་པ་ + ཉིད་] དེ། [མཚན་ + ཉིད་] [མེད་ + པ]། [མ་+སྐྱེས་+པ]། [མ་+འགགས་+པ]། [དྲི་མ་+མེད་པ]། [དྲི་མ་+དང་+བྲལ་བ་+མེད་པ]། [བྲི་བ་+མེད་པ]། [གང་བ་+མེད་པ+འོ]། [ཤཱ་རི+འི་+བུ་] [དེ་+ལྟ་བ+ས་+ན]། [སྟོང་པ་ཉིད་] < ལ་ [གཟུགས་+མེད]། [ཚོར་བ་+མེད]། [འདུ་ཤེས་+མེད]། [འདུ་བྱེད་+རྣམས་+མེད]། [རྣམ་པར་ཤེས་པ་+མེད]། [མིག་+མེད]། [རྣ་བ་+མེད]། [སྣ་+མེད]། [ལྕེ་+མེད]། [ལུས་+མེད]། [ཡིད་+མེད]། [གཟུགས་+མེད]། [སྒྲ་+མེད]། [དྲི་+མེད]། [རོ་+མེད]། [རེག་བྱ་+མེད]། [ཆོས་+མེད་+དོ]།

ཤཱ་རིའི་བུ་ fils de Shari, Śāradvatīputra དེ་ལྟར་ ainsi, de cette façon ཆོས་ཐམས་ཅད་ tous les phénomènes སྟོང་པ་ཉིད་ vacuité དེ་ cela། མཚན་ཉིད་ caractéristique མེད་པ་ il n'y a pas། མ་སྐྱེས་པ་ non-naissance། མ་འགགས་པ་ non-obstruction། དྲི་མ་ impureté མེད་པ་ il n'y a pas། དྲི་མ་དང་བྲལ་བ་ sans impureté མེད་པ་ il n'y a pas། བྲི་བ་ diminution མེད་པ་ il n'y a pas། གང་བ་ augmentation མེད་པའོ་ il n'y a pas། ཤཱ་རིའི་བུ་ Śāradvatīputra དེ་ལྟ་བས་ན་ c'est pourquoi, de ce fait, considérant les choses ainsi། སྟོང་པ་ཉིད་ལ་ en la vacuité གཟུགས་ forme མེད་ il n'y a pas། ཚོར་བ་ sensation མེད་ il n'y a pas། འདུ་ཤེས་ perception, notion མེད་ il n'y a pas། འདུ་བྱེད་ formation karmique རྣམས་ pluriel མེད་ il n'y a pas། རྣམ་པར་ཤེས་པ་ consciences ordinaires མེད་ il n'y a pas། མིག་ oeil མེད་ il n'y a pas། རྣ་བ་ oreille མེད་ il n'y a pas། སྣ་ nez མེད་ il n'y a pas། ལྕེ་ langue མེད་ il n'y a pas། ལུས་ corps མེད་ il n'y a pas། ཡིད་ mental མེད་ il n'y a pas། གཟུགས་ forme མེད་ il n'y a pas། སྒྲ་ sons མེད་ il n'y a pas། དྲི་ odeur མེད་ il n'y a pas། རོ་ goût, saveur མེད་ il n'y a pas། རེག་བྱ་ expérience tactile, touché མེད་ il n'y a pas། ཆོས་ dharma, phénomène མེད་དོ་ il n'y a pas།

མིག་གི་ཁམས་མེད་པ་ནས། ཡིད་ཀྱི་ཁམས་མེད་ཡིད་ཀྱི་རྣམ་པར་ཤེས་པའི་ཁམས་ཀྱི་བར་དུ་ཡང་མེད་དོ། མ་རིག་པ་མེད། མ་རིག་པ་ཟད་པ་མེད་པ་ནས། རྒ་ཤི་མེད། རྒ་ཤི་ཟད་པའི་བར་དུ་ཡང་མེད་དོ། དེ་བཞིན་དུ་སྡུག་བསྔལ་བ་དང་། ཀུན་འབྱུང་བ་དང་། འགོག་པ་དང་། ལམ་མེད། ཡེ་ཤེས་མེད། ཐོབ་པ་མེད། མ་ཐོབ་པ་ཡང་མེད་དོ།

{[མིག་+གི་+ཁམས་+མེད་པ་] + ནས}། {[ཡིད་+ཀྱི་+ཁམས་] མེད་} {[ཡིད་+ཀྱི་+རྣམ་པར་ཤེས་པ་+འི་ +ཁམས་]+ཀྱི་+བར་དུ་} + ཡང་ [མེད་+དོ]། [མ་རིག་པ་+མེད]། {[མ་རིག་པ་+ཟད་པ་+མེད་པ་] + ནས}། རྒ་ཤི་+མེད། [རྒ་ཤི་+ཟད་པ+འི་+བར་དུ་] + ཡང་ [མེད་+དོ]། [དེ་བཞིན་དུ་] [སྡུག་བསྔལ་བ་+དང་]། [ཀུན་འབྱུང་བ་+དང་]། [འགོག་པ་+དང་]། [ལམ་+མེད]། [ཡེ་ཤེས་+མེད]། [ཐོབ་པ་+མེད]། [མ་ཐོབ་

པ་+ཡང་] [མེད་+དོ]།

མིག་ oeil གི་ gén. ཁམས་ domaine མེད་པ་ il n'y a pas ནས depuis། ཡིད་ mental ཀྱི་ gén. ཁམས་ domaine མེད་il n'y a pas ཡིད་ mental ཀྱི་ gén. རྣམ་པར་ཤེས་པ conscience འི་ gén. ཁམས་ domaine ཀྱི་ gén. བར་དུ་ jusqu'à ཡང་ même si, encore, de plus མེད་ il n'y a pas དོ part. finale། མ་རིག་པ་ ignorance མེད il n'y a pas། མ་རིག་པ་ ignorance ཟད་པ་ épuisement མེད་པ་ il n'y a pas ནས depuis། རྒ་ཤི་ vieillesse et mort མེད il n'y a pas། རྒ་ཤི་ vieillesse et mort ཟད་པ épuisement འི་ gén. བར་དུ་ jusqu'à ཡང་ encore མེད་ il n'y a pas དོ part. finale། དེ་བཞིན་དུ་ de cette façon སྡུག་བསྔལ་བ་ souffrance དང་ et། ཀུན་འབྱུང་བ་ origine དང་ et། འགོག་པ་ cessation དང་ et། ལམ་ chemin མེད il n'y a pas། ཡེ་ཤེས་ sagesse མེད il n'y a pas། ཐོབ་པ་ obtention མེད il n'y a pas། མ་ཐོབ་པ་ non-obtention ཡང་ de même མེད་ il n'y a pas དོ part. finale།

ཤཱ་རིའི་བུ་དེ་ལྟ་བས་ན། བྱང་ཆུབ་སེམས་དཔའ་རྣམས། ཐོབ་པ་མེད་པའི་ཕྱིར། ཤེས་རབ་ཀྱི་ཕ་རོལ་ཏུ་ཕྱིན་པ་ལ་བརྟེན་ཅིང་གནས་ཏེ། སེམས་ལ་སྒྲིབ་པ་མེད་ཅིང་སྐྲག་པ་མེད་དེ། ཕྱིན་ཅི་ལོག་ལས་ཤིན་ཏུ་འདས་ནས། མྱ་ངན་ལས་འདས་པའི་མཐར་ཕྱིན་ཏོ། དུས་གསུམ་དུ་རྣམ་པར་བཞུགས་པའི་སངས་རྒྱས་ཐམས་ཅད་ཀྱང་ཤེས་རབ་ཀྱི་ཕ་རོལ་ཏུ་ཕྱིན་པ་འདི་ལ་བརྟེན་ནས། བླ་ན་མེད་པ་ཡང་དག་པར་རྫོགས་པའི་བྱང་ཆུབ་ཏུ་མངོན་པར་རྫོགས་པར་སངས་རྒྱས་སོ།

[ཤཱ་རི+འི་+བུ་] [དེ་ལྟ་བ+ས་ན]། [བྱང་ཆུབ་སེམས་དཔའ་+རྣམས]། [ཐོབ་པ་མེད་པ+འི་+ཕྱིར]། {[ཤེས་རབ་+ཀྱི་+ཕ་རོལ་ཏུ་ཕྱིན་པ་] < ལ་} {[བརྟེན་+ཅིང་+གནས་] + ཏེ}། སེམས་ < ལ་ {[སྒྲིབ་པ་+མེད་+ཅིང་སྐྲག་པ་+མེད་] + དེ}། [ཕྱིན་ཅི་ལོག་+ལས་] {[ཤིན་+ཏུ་+འདས་] + ནས}། {[མྱ་ངན་+ལས་+འདས་པ] +འི་+[མཐར་ཕྱིན་]} + ཏོ། [དུས་གསུམ་+དུ་] {[རྣམ་པར་བཞུགས་པ]+འི་+[སངས་རྒྱས་+ཐམས་ཅད་] + ཀྱང་} {[ཤེས་རབ་ཀྱི་ཕ་རོལ་ཏུ་ཕྱིན་པ་]+[འདི་+ལ་] + བརྟེན་} + ནས། {[བླ་ན་མེད་པ་]+[ཡང་དག་པ+ར་+རྫོགས་པ+འི་+བྱང་ཆུབ་+ཏུ་]} [མངོན་པ+ར་+རྫོགས་པ+ར་+སངས་རྒྱས་] + སོ།

ཤཱ་རིའི་བུ་ Śāradvatīputra དེ་ལྟ་བས་ན c'est pourquoi། བྱང་ཆུབ་སེམས་དཔའ་རྣམས les bodhisattvas། ཐོབ་པ་མེད་པ pas d'obtention འི་ gén. ཕྱིར du fait, parce que། ཤེས་རབ་ཀྱི་ཕ་རོལ་ཏུ་ཕྱིན་པ་ vertu de sagesse transcendante ལ་ en, vers བརྟེན་ s'en remettre ཅིང་ et གནས་ demeurer ཏེ connecteur (indique une suite)། སེམས་ལ་ en l'esprit སྒྲིབ་པ་མེད་ pas de voiles ཅིང་ marque du gérondif སྐྲག་པ་མེད་ pas de peur དེ connecteur། ཕྱིན་ཅི་ལོག་ erroné, contraire ལས་ à partir de, comparé à ཤིན་ཏུ་ vraiment འདས་ au-delà ནས ce faisant། མྱ་ངན་ལས་འདས་པ nirvāṇa འི་ gén. མཐར་ཕྱིན་ parachever ཏོ། དུས་གསུམ་དུ་ en les trois temps རྣམ་པར་བཞུགས་པ parfaitement demeurent འི་ gén. སངས་རྒྱས་ཐམས་ཅད་ tous les bouddhas ཀྱང་ aussi ཤེས་རབ་ཀྱི་ཕ་རོལ་ཏུ་ཕྱིན་པ་ vertu de sagesse transcendante འདི་ལ་ à l'égard de celle-ci བརྟེན་ s'en remettre ནས ablatif། བླ་ན་མེད་པ་ insurpassable ཡང་དག་པར་རྫོགས་པའི་བྱང་ཆུབ་ éveil parfait et total ཏུ་ gén. མངོན་པར་ manifestement རྫོགས་པར་སངས་རྒྱས་ totalement et complètement éveillé སོ་ part. finale།

དེ་ལྟ་བས་ན་ཤེས་རབ་ཀྱི་ཕ་རོལ་ཏུ་ཕྱིན་པའི་སྔགས། རིག་པ་ཆེན་པོའི་སྔགས། བླ་ན་མེད་པའི་སྔགས། མི་མཉམ་པ་དང་མཉམ་པའི་སྔགས། སྡུག་བསྔལ་ཐམས་ཅད་རབ་ཏུ་ཞི་བར་བྱེད་པའི་སྔགས། མི་རྫུན་པས་ན་

བདེན་པར་ཤེས་པར་བྱ་སྟེ། ཤེས་རབ་ཀྱི་ཕ་རོལ་ཏུ་ཕྱིན་པའི་སྔགས་སྨྲས་པ། ཏདྱ་ཐཱ། ཨོཾ་ག་ཏེ་ག་ཏེ་པཱ་ར་ག་ཏེ་པཱ་ར་སཾ་ག་ཏེ་བོ་དྷི་སྭཱ་ཧཱ། ཤཱ་རིའི་བུ། བྱང་ཆུབ་སེམས་དཔའ་སེམས་དཔའ་ཆེན་པོས་དེ་ལྟར་ཤེས་རབ་ཀྱི་ཕ་རོལ་ཏུ་ཕྱིན་པ་ཟབ་མོ་ལ་བསླབ་པར་བྱའོ། དེ་ནས་བཅོམ་ལྡན་འདས་ཏིང་ངེ་འཛིན་དེ་ལས་བཞེངས་ཏེ། བྱང་ཆུབ་སེམས་དཔའ་སེམས་དཔའ་ཆེན་པོ་འཕགས་པ་སྤྱན་རས་གཟིགས་དབང་ཕྱུག་ལ་ལེགས་སོ་ཞེས་བྱ་བ་བྱིན་ཏེ། ལེགས་སོ་ལེགས་སོ་རིགས་ཀྱི་བུ་དེ་དེ་བཞིན་ནོ། དེ་དེ་བཞིན་ཏེ། ཇི་ལྟར་ཁྱོད་ཀྱིས་བསྟན་པ་བཞིན་དུ། ཤེས་རབ་ཀྱི་ཕ་རོལ་ཏུ་ཕྱིན་པ་ཟབ་མོ་ལ་སྤྱད་པར་བྱ་སྟེ། དེ་བཞིན་གཤེགས་པ་རྣམས་ཀྱང་རྗེས་སུ་ཡི་རང་ངོ་། བཅོམ་ལྡན་འདས་ཀྱིས་དེ་སྐད་ཅེས་བཀའ་སྩལ་ནས། ཚེ་དང་ལྡན་པ་ཤཱ་ར་དྭ་ཏིའི་བུ་དང་། བྱང་ཆུབ་སེམས་དཔའ་སྤྱན་རས་གཟིགས་དབང་ཕྱུག་དང་། ཐམས་ཅད་དང་ལྡན་པའི་འཁོར་དེ་དག་དང་། ལྷ་དང་། མི་དང་། ལྷ་མ་ཡིན་དང་། དྲི་ཟར་བཅས་པའི་འཇིག་རྟེན་ཡི་རངས་ཏེ། བཅོམ་ལྡན་འདས་ཀྱིས་གསུངས་པ་ལ་མངོན་པར་བསྟོད་དོ།། ཅི་འགྲུབ་འདོན། ཏདྱ་ཐཱ། ཨོཾ་ག་ཏེ་ག་ཏེ་པཱ་ར་ག་ཏེ་པཱ་ར་སཾ་ག་ཏེ་བོ་དྷི་སྭཱ་ཧཱ།

Les particules

Voici quelques-unes des particules que nous avons jusque là. Ces explications résumées sont largement inspirées du Clair Miroir.

La particule génitive གི་

Le sixième cas (classique), le génitif འབྲེལ་སྒྲ་, est indiqué par un morphème ayant cinq variantes combinatoires : ཀྱི་གི་གྱི་འི་ཡི་. Ces variantes dépendent du graphème final de la syllabe précédente. La combinatoire est la suivante :

1. Après ད་བ་ས་ = ཀྱི་
2. Après ན་མ་ར་ལ་ = གྱི་
3. Après ག་ང་ = གི་
4. Après le graphème འ་ et lorsqu'il n'y a pas de graphème après la consonne susceptible de porter la voyelle, (ou encore pour respecter la métrique) = on ajoute la syllabe ཡི་ ou l'on met le འི་.

La particule génitive-relative གི་ a deux fonctions (l'une casuelle et l'autre non-casuelle) :

- Elle relie le déterminant et le déterminé.

- Elle marque l'adversatif qui introduit une opposition entre deux propositions.

A. La marque du déterminant གི་. La marque GI après un substantif, un syntagme ou un synthème, indique uniquement et de façon manifeste le lien entre un déterminant et un déterminé, que ceux-ci soient des noms, des syntagmes nominaux ou verbaux. Elle ne montre en aucune façon le déroulement d'un procès ou d'une action.
    1. La relation de possession
    2. La relation d'appartenance
    3. La relation entre le lieu et l'objet qui s'y trouve
    4. La relation qualitative: qualifié / qualifiant
    5. La relation entre un déterminant et un déterminé dont la nature (sémantique) est identique.

Il y a encore beaucoup de types de relation, mais de toute façon, quelle que soit la nature de la relation, celle-ci ne dépasse jamais le cadre de la relation entre déterminant et déterminé.

B. La particule adversative. Traductions : "Mais, tandis que, etc." Les cinq variantes du génitif-relatif གི་ peuvent servir aussi comme particules non casuelles. Dans ce cas, la particule est placée après un verbe, à la fin d'une proposition subordonnée, et introduit alors une opposition avec la proposition qui suit.

L’oblique, le datif-locatif ལ་དོན་གྱི་སྒྲ་

Il y a sept variantes (combinatoires) pour cette marque སུ་ར་རུ་དུ་ན་ལ་ཏུ་.

Le morphème ལ་ et les autres variantes forment cc qui est appelé: "les sept particules ayant le sens de ལ་ : ལ་དོན་གྱི་སྒྲ་. [Nous l'appellerons la marque oblique]. Parmi ces sept variantes (allomorphes) deux seulement, ལ་ et ན་, sont des variantes libres, Les cinq autres dépendent de la dernière lettre de la syllabe précédente.

1. Après ས་ = སུ་
2. Après ག་ et བ་ = ཏུ་
3. Après ན་ / ར་ / ལ་ = ཏུ་
4. Après ང་ / ད་ / ན་ / མ་ / ར་ / ལ་ = དུ་
5. Après འ་ ou lorsqu'il n'y a pas de lettre finale (à la suite de la voyelle) = ར་ et dans le cas où la métrique le demande = རུ་.

La marque oblique ayant de nombreuses fonctions. Globalement elle indique : L’incidence, le lieu ou la direction de l’action.

D'après les commentaires traditionnels, la marque oblique est divisée en trois cas selon le modèle sanskrit :

1. 2ème cas: ལས་སུ་བྱ་བ་
2. 4ème cas: དགོས་ཆེད་
3. 7ème cas: གནས་གཞི་ལ་འདུག་པ་

En règle générale, la marque oblique indique dans le cas du ལས་སུ་བྱ་བ་ : le point d'incidence, (l'objet indirect marqué) de l'action.

ནས་ / ལས་ L’ablatif འབྱུང་ཁུངས་ཀྱི་སྒྲ་

ནས་ / ལས་ L'ablatif montrant la source ou la provenance est indiqué par deux marques invariables ནས་ et ལས་. On peut employer les marques ནས་ ou ལས་ pour indiquer en général l'origine ou la provenance d'un objet འབྱུང་ཁུངས་ཀྱི་སྒྲ་.

1) ནས་ marque les constructions superlatives. “བྱའི་ནང་ནས་རྨ་བྱ་གཟུགས་མཛེས་ Le paon est le plus beau des oiseaux.”

2) ལས་ marque les constructions comparatives. La marque ལས་ est ici en fonction de comparatif (ནས་ n'est pas employé). La marque ལས་ se place après l'objet comparé et précède l'objet comparant. “ཁྲུང་ཁྲུང་ལས་རྨ་བྱ་གཟུགས་མཛེས་ Le paon a une plus belle apparence que la grue.”

3) La marque ནས་ indiquant une délimitation. Cette fonction sert à délimiter les bornes d'un objet ou d'un intervalle sans expliciter l'intermédiaire. ནས་ fixe la borne inférieure et བར་ fixe la borne supérieure (ལས་ est dans ce cas impossible).

4) La marque ནས་ indiquant l'agent. Cette fonction particulière de l'ablatif est tout à fait semblable à l'ergatif. Elle n'est mentionnée dans aucune grammaire. Cependant, on la trouve dans les textes anciens, aussi bien que dans beaucoup d'écrits (jusqu'à nos jours). Nous estimons qu'il faut reconnaître cette fonction assez fréquente de la marque ནས་.

5) La marque ནས་ indiquant un circonstant de manière. La marque ནས་ est associée à d'autres post-positions formant ainsi des synthèmes qui introduisent des circonstanciels de manière. "སྒོ་ནས་ à la manière, de façon à".

6) La particule ནས་ indiquant un rapport d'antériorité est postposée à un verbe au passé. La particule indique l'antériorité de la proposition subordonnée (marquée par ནས་) par rapport à la principale.

7) Lorsque deux propositions s'opposent sémantiquement, on peut introduire la seconde proposition en plaçant ལས་ à la fin de la première. L'emploi de ལས་ dans cette fonction est à peu près semblable à la postposition མ་གཏོགས་ utilisée dans la langue parlée et à la particule ཀྱི་ dans la langue écrite.
Traductions: "à part, sauf, excepté, mais, rien que, seulement, ne ... que".

8) La particule ལས་ en fonction de connecteur temporel. Semblable à celle des suffixes verbaux བས་ན་ / ཞིང་ / སྐབས་སུ་ de la langue écrite. Traductions: "alors que, lorsque, puis, ensuite, et ... " Cette fonction n'est mentionnée nulle part dans les grammaires, elle est considérée comme étant semblable à l'ablatif. Cependant dans de nombreux textes elle est un des connecteurs temporels préférés.

Les particules du type ཞིང་

ཞིང་ / ཅིང་ / ཤིང་ Voilà une particule morphologiquement variable ཞིང་ / ཅིང་ / ཤིང་.

La particule ཞིང་ coordonne en général les syntagmes nominaux, adjectivaux et verbaux. Lorsqu'on examine en détail, il y a trois cas:

- Convergence sémantique,
- Connecteur temporel (simultanéité),
- Connecteur adjonctif.

La particule ནི་

La particule ནི་ a été abondamment utilisée par le passé et l'est encore actuellement. Contrairement aux cas et aux particules, elle ne sert pas à coordonner les mots (ni à indiquer une fonction casuelle), D'après la grammaire ལྗོན་དཔང་ la particule ནི་ sert soit à isoler, soit à souligner. (Elle aurait donc essentiellement deux significations). Mais il semble, en fait, que l'on puisse distinguer trois fonctions assez différentes les unes des autres.

1. Le thématiseur. Traduction : "Quant à". Cependant dans la plupart des cas il s'avère inutile de le traduire.

2. La marque de l’emphase. Traductions : "même", ou : répétition du pronom "rDo rje, lui-même”.

3. La fonction métrique. Dans les chants et la poésie, lorsqu'il manque un pied, il est permis, pour compléter le vers, d'employer la particule ནི་. C'est un recours très fréquemment utilisé, même de nos jours, La particule ནི་ est déjà présente dans les poésies les plus anciennes au mètre dactylique, comme dans les manuscrits de Dunhuang, où elle occupe souvent la troisième place dans un vers de six syllabes, Plus tard sa position devient variable, (par ex, : 3ème syllabe sur 7, ou 7ème syllabe sur 7).

Le connecteur སྟེ་

ལྷག་བཅས་ lit. : particule indiquant un reste.

1. MORPHOLOGIE

Cette particule a trois variantes combinatoires :

Si la dernière lettre du mot précédent est ན་ར་ལ་ས་ ou bien s'il s'agit d’un ད་ (ད་དྲག་) surajouté (dans la graphie archaïque) on emploie seulement la variante ཏེ་ ; après la dernière lettre -ད་ on emploie དེ་ ; et enfin après les cinq lettres finales ག་ང་བ་མ་འ་ ainsi qu'après la racine lorsqu'elle apparaît sans lettre finale, on aura la variante སྟེ་.

II. SYNTAXE ET SEMANTIQUE

Lorsque le sens d'une proposition pour être complet dépend d'une seconde proposition, la particule སྟེ་ sert à montrer que celle-ci va immédiatement suivre, Ce connecteur est appelé ལྷག་བཅས་ཀྱི་སྒྲ་ (particule indiquant un reste). On peut mettre en évidence quatre fonctions différentes:

- Connecteur temporel མཚམས་སྦྱོར་ལྷག་བཅས་ (lit. : coordonne le reste).

- Connecteur explicatif དམ་བཅའ་ལྷག་བཅས་ (lit. : "promesse" d'expliciter ce qui précède grâce à ce qui suit).

- Connecteur adjonctif བཞན་འདྲེན་ལྷག་བཅས་ (lit. : "introduit un reste, une suite dont le sens est différent de ce qui précède).

- Connecteur adversatif (cette catégorie est introduite pour la première fois par Kesang Gyurmé ཕྱི་ཚིག་འགལ་བ་ (lit.: contredit la proposition suivante).

La particule ན་

Elle introduit les propositions conditionnelles ou hypothétiques.

La marque du pluriel རྣམས་

Cette marque du pluriel est placée à la fin d’un mot ou groupe de mots.

La particule finale འོ་

La particule finale འོ་ et ses variantes གོ་ངོ་དོ་ནོ་བོ་མོ་འོ་རོ་ལོ་སོ་ཏོ་ marquent la fin d'une proposition. C’est un bon indicateur pour savoir que nous arrivons à la fin d’un paragraphe ou d’une phrase.

La particule དང་

La particule དང་ a essentiellement quatre fonctions :

1. celle de connecteur (adjonctif)
2. de préposition verbale
3. de marqueur optatif et enfin
4. de connecteur temporel.

Les cinq fonctions mentionnées dans les Trente slokas : assembleur, séparateur, particule causale, temporelle et optatif, ne nous semblent pas être pertinentes. Il n'est donc pas utile de suivre l'analyse traditionnelle à la lettre.

ཕྱིར་ « afin que », « puisque »

ཕྱིར་ permet de dire « afin que », « puisque », « pour cette raison ».

La particule causale ཕྱིར་ précédée d'un verbe nominalisé par པ་ semblable aux locutions དབང་གིས་ et རྐྱེན་གྱིས་ indique la cause. En langue parlée, elle correspond à ཙང་.

La structure est : V (verbe au passé) + པ་ + GEN + ཕྱིར་.

Le connecteur ཀྱང་

particule ornementale de convergence sémantique.

Cette particule a trois variantes combinatoires: ཀྱང་ / ཡང་ / འང་

Après ག་ད་བ་ས་ = ཀྱང་

Après ང་ན་མ་ར་ལ་ = ཡང་

Après འ་ ou lorsqu'il n'y a pas de lettre finale (à la suite de la voyelle) = འང་

et, pour équilibrer la métrique = ཡང་

La "particule ornementale de convergence sémantique" a trois fonctions:

- **Intensif** : “Vraiment, très”. La particule placée entre deux adjectifs ou deux verbes sert à les rassembler. Elle a pour rôle d'embellir la proposition et est appelée généralement "ornement de mots à sens convergent".

- **Adversatif** : “Mais, cependant, même si”. Elle indique une opposition entre deux propositions, en visant principalement la seconde. Celle-ci est introduite par la particule adversative.

- **Additif** : “aussi, plus, encore, même si…”. L'additif peut apparaître après n'importe quel syntagme nominal ou n'importe quel cas. Grâce à cette particule, il n'est pas nécessaire de repréciser les éléments énoncés précédemment car elle indique naturellement l'ellipse.